

Nowak J.: Kompetencje nauczyciela jako klucz do efektywnej edukacji małego dziecka, W: Kosacova B., Cabanova M. (red.) Profesia ucitel'a v preprimarnej a prymarnej edukaciji v teorii a vyskumoch, Bańska Bystrica 2009, s.219-226, ISBN 978-80-8083-902-4

**KOMPETENCJE NAUCZYCIELA
JAKO KLUCZ DO EFEKTYWNEJ EDUKACJI MAŁEGO DZIECKA
COMPETENCE OF A TEACHER
AS THE KEY TO EFFECTIVE EDUCATION OF A YOUNG CHILD**

Abstrakt

Nowoczesne myślenie o edukacji kreuje odmienny obraz nauczyciela w relacji z wychowankiem. Rolą nauczyciela jest wspieranie dziecka, stwarzanie klimatu dla rozwinięcia w pełni całego potencjału osobowościowego zgodnie z jego potrzebami i możliwościami. Jako osoba znacząca w życiu dziecka, nauczyciel powinien być twórczy, refleksyjny i kompetentny. Kompetencje stanowią podstawę do wypełniania powinności edukacyjnej, jaką jest wspomaganie dziecka w realizacji zadań rozwojowych. W roku 2009 przeprowadzono badania sondażowe, których celem było poznanie opinii nauczycieli pracujących w przedszkolu, studentów pedagogiki o specjalności edukacja przedszkolna oraz rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola na temat kompetencji współczesnego nauczyciela wychowania przedszkolnego.

Abstract

Modern thinking about education creates a different image of a teacher as far as his/her relations with pupils are concerned. The role of a teacher is to support a child and create an environment in which a child's personal potential can be fully developed in accordance with his/her needs and abilities. Being a significant person in a child's life a teacher should be creative, reflective and competent. Competence is the basis for fulfilling educational duties, i.e. supporting a child in the accomplishment of developmental activities. In 2009 research including a questionnaire was done. Its purpose was to find out what teachers working at a kindergarten, students of pedagogics majoring in kindergarten education and parents of children attending a kindergarten think about the competence of a contemporary kindergarten teacher.

1. Nauczyciel – osobowość wsparta wiedzą i doświadczeniem

Wyrazem troski o dziecko i jego dzieciństwo jest edukacja, rozumiana jako tworzenie warunków wspierania dziecka w jego rozwoju poprzez wyposażenie w instrumentarium służące poznawaniu, rozumieniu siebie, świata oraz twórczej adaptacji w zmieniającej się rzeczywistości, jak również dostarczenie tworzywa w postaci bogatego w bodźce, stymulującego środowiska fizycznego i społecznego. Miejscem i przestrzenią celowo przygotowaną dla edukacji małego dziecka jest przedszkole. To swoisty mikroświat stanowiący dla dzieci i przez dzieci, zanurzony w makroświecie codzienności społeczno-kulturowej. Zadaniem tej instytucji jest, z jednej strony, zapewnienie dzieciom poczucia bezpieczeństwa, akceptacji, stałości, z drugiej zaś, stworzenie obszaru wolności dla realizacji osobistych zadań rozwojowych zgodnie z indywidualnym potencjałem, potrzebami i możliwościami. Przewodnikami w przestrzeni publicznej przedszkola są odpowiednio do tego przygotowani dorośli - nauczyciele. Ich przepustką do pracy z małym dzieckiem są stosowne kwalifikacje. Obejmują one wiedzę merytoryczną i metodyczną, umiejętności, wyrażające się sprawnością przekładania teorii pedagogicznej na działanie, oraz, a może przede wszystkim, określone predyspozycje osobowościowe, tworzące spójny system wartości i postaw. To właśnie układ właściwości osobowych nauczyciela stanowi katalizator myślenia pedagogicznego i działania. Preferowane wartości, sposób postrzegania własnej osoby, postawa prezentowana wobec wychowanków oraz stosunek do społeczeństwa świadczą o predyspozycjach do wykonywania tej profesji.

Zawód nauczyciela przedszkola najpełniej można zdefiniować poprzez zbiór funkcji i zadań, które są wpisane w jego powinność. Należą do nich: (1) podejmowanie działań opiekuńczych, diagnostycznych, socjalizacyjnych i resocjalizacyjnych; (2) organizowanie form wychowywania i wspierania w rozwoju osobowościowym oraz socjalizacji; (3) nauczanie i

organizowanie procesu uczenia się dzieci w toku wielostronnej aktywności poznawczej i praktycznej; (4) wspomaganie wychowanków w kształtowaniu planów oraz programów edukacyjnych i życiowych; (5) współpraca z rodziną i środowiskiem lokalnym oraz instytucjami edukacji równoległej, rozwijanie dialogu na temat dziecka, jego praw i powinności oraz ustalenie wspólnej linii oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych; (6) kontrolowanie i ocenianie zmian zachodzących w zachowaniu dzieci zarówno w sferze instrumentalnej jak i kierunkowej, analizowanie trudności i niepowodzeń w obszarze dydaktycznym i wychowawczym oraz współdziałanie z wszystkimi podmiotami edukacji w celu ich przewycięzania; (7) organizowanie pracy własnej i podejmowanie działalności służącej doskonaleniu warsztatu pracy i planowaniu własnego rozwoju zawodowego (por. Banach, 2001, s.51-52).

Wielość i różnorodność zadań, jakie stawiamy przed nauczycielem pracującym z małymi dziećmi, ich specyfika sprawia, że często w odniesieniu do tego zawodu używamy terminów: misja, posłannictwo. Z pewnością profesjonalizm pedagoga to coś więcej niż wiedza i umiejętności wsparte zestawem pożądanych cech psychofizycznych. Każde z wymienionych zadań wymaga bowiem zintegrowanych kompetencji. Jak zauważa S.M. Kwiatkowski (2008, s.28) kompetencje to kwalifikacje wzbogacone o doświadczenie zawodowe oraz życiowe, co umożliwia bycie skutecznym w wypełnianiu powierzonych zadań. W odróżnieniu od kwalifikacji zawodowych, które nauczyciel uzyskuje na uczelni wyższej, kompetencje nabywa się w codziennym działaniu, poprzez tworzenie znaczącego jakościowo mikrosystemu edukacyjnego. Stanowią one umiejętności złożone wyższego rzędu (Denek, 2005, s.219), których potwierdzeniem są kolejne stopnie awansu zawodowego. Zatem kompetencje w przeciwieństwie do kwalifikacji nie mogą być ujmowane statycznie. Ich wewnętrzna dynamika jest pochodną nieustannej ewolucji nauczyciela jako osoby i jako pedagoga, pod wpływem zmieniających się sytuacji edukacyjnych, które mają charakter otwarty, niepowtarzalny oraz wchodzenia w różnorodne pod względem formy, treści oraz zakresu relacje interpersonalne.

Rozwój kompetencji następuje wraz z osiągnięciem kolejnych etapów rozwoju zawodowego: począwszy od powielania gotowych wzorców metodycznych, poprzez namysł i krytyczną refleksję w odniesieniu do prezentowanych rozwiązań, a następnie interpretowanie i ocenianie własnych działań w kontekście istniejących możliwości i posiadanej wiedzy metodycznej, aż po intelektualną autonomię, budowanie własnej koncepcji rzeczywistości edukacyjnej z uwzględnieniem zarówno wymiaru osobowego, jak i materialnego oraz organizacyjnego. Kierunek i tempo zmian wyznaczają pytania o charakterze teoretycznym i prakseologicznym, jakie stawia sobie nauczyciel przedszkola w trakcie codziennych spotkań z dziećmi i jakie formułują wobec niego pozostali uczestnicy edukacyjnego dialogu. Poszukiwanie odpowiedzi w obszarze teorii i na gruncie praktyki pedagogicznej jest drogą ku kształtowaniu kompetencji. Ze względu na komplementarność obu sfer możemy mówić o kompetencji teoretycznej i kompetencji praktycznej pedagoga przedszkolnego. Pierwsza z nich wyraża się „w budowaniu tolerancji/nietolerancji, nabywaniu wiedzy krytycznej i krytycznego osądu własnych doświadczeń w kontekście twierdzeń opracowanych przez pedagogikę”. Druga z kolei ujawnia się „w nadawaniu działaniom ogólnych znaczeń, umieszczaniu ich na poziomie ogólności, refleksji” (Waloszek, 2006, s.81). Jak z powyższych rozważań wynika, tak rozumiane kompetencje, nie są nabytą, lecz wyuczoną sprawnością, którą nauczyciel ciągle rozwija w toku własnej aktywności w przestrzeni edukacyjnej. Co ważne, ze względu na ich ponadprzedmiotowy charakter, istnieje

możliwość przeniesienia posiadanych kompetencji na inne pola pedagogicznych penetracji, co pozwala podejmować coraz to nowe wyzwania z wiarą w odniesienie sukcesu (Czerepaniak-Walczak, 2006, s.129). Można więc przyjąć, że rozwój i kształtowanie kompetencji jest udziałem pedagoga teoretycznie i praktycznie zorientowanego i odbywa się w procesie podmiotowego doświadczania rzeczywistości edukacyjnej oraz jej twórczej reorganizacji.

W tym miejscu warto postawić pytanie o to, jakich kompetencji wymaga się od współczesnego nauczyciela przedszkola. Pytanie to tylko z pozoru wydaje się proste. Jednak trudno tutaj o jednoznaczną i wyczerpującą odpowiedź. Analiza prac pedeutologicznych wskazuje na ogromne zróżnicowanie typologii kompetencji nauczycielskich. Jest to uzależnione od przyjętej perspektywy opisu. Rozpatrując kompetencje z punktu widzenia psychologii, nasza uwaga koncentruje się na atrybutach osobowościowych pedagoga, jego stylu poznawczym czy prezentowanej postawie wobec wychowanków. Bowiem, jak zauważa H. Kwiatkowska (2005): „W zawodzie nauczycielskim, jak w żadnym w tej mierze, z trudem można odróżnić to, co indywidualne, co zaświadcza o nauczycielu jako człowieku, od tego, co zawodowe, a co wskazuje na nauczyciela jako przedstawiciela profesji. Bywa bowiem tak, że to, jakim jest nauczyciel w sensie zawodowym, znakomicie „żywi” się tym, jakim jest człowiekiem” (s.72). Bogata osobowość z pewnością jest ważnym atrybutem wychowawcy, ale nie przesądza jeszcze o jego talencie pedagogicznym. Tutaj potrzebna jest wiedza oraz umiejętność dzielenia się nią z innymi, łatwość wchodzenia w bliskie, autentyczne relacje i sprawność w organizowaniu przestrzeni do realizacji zadań opiekuńczych, wychowawczych i dydaktycznych. Wskazane aspekty stanowią kontekst pedagogiczny dla sformułowania kompetencji nauczycielskich. Wśród najczęściej wymienianych znajdują się kompetencje instrumentalne (dydaktyczne, komunikacyjne, organizacyjne), autonomiczne (interpretacyjne) oraz wzmacniające potencjał ucznia (autokreacyjne, transpozycyjne) (Dylak, 1995); merytoryczne, psychologiczne, (Puślecki, 1998); prakseologiczne, współdziałania, kreatywne, informatyczne (Denek, 1998); historyczno-epistemologiczne, metodologiczne, filozoficzne (Waloszek, 2006). Ostatecznie jednak, mówiąc o wymaganiach kompetencyjnych, jakie stawia się wobec nauczyciela, należy mieć na uwadze, że są one pochodną przyjętej orientacji filozoficznej i określonej ideologii edukacyjnej.

W odniesieniu do nauczyciela przedszkola kompetencje wyznaczają obszar odpowiedzialności dorosłego względem dziecka i stanowią o jakości jego dzieciństwa. Są „szczególną właściwością człowieka, wyrażającą się w demonstrowaniu na wyznaczonym przez standardy poziomie umiejętności adekwatnego zachowania się, świadomości potrzeby i konsekwencji takiego zachowania oraz przyjmowania na siebie odpowiedzialności za własne sprawstwo” (Dudzikowa, 1994, s.206). Rozpatrywane w kategorii zdolności, umiejętności, stanowią fundament dla wypełniania powinności edukacyjnej, jaką jest wspomaganie naturalnej linii rozwojowej dziecka.

Nauczyciel-wychowawca pracujący z małym dzieckiem przede wszystkim powinien mieć spojrzeć oczami dziecka na otaczającą rzeczywistość. Próba zrozumienia, co dziecko myśli i jak dochodzi do swoich przekonań pozwala nadać procesowi nauczania-uczenia się charakter intersubiektywnej wymiany. Dzięki zrekonstruowaniu dziecięcego punktu widzenia, dorosły może świadomie i planowo wspierać wysiłek intelektualny i aktywność eksploracyjną dziecka. Warunkiem podjęcia współpracy, wymiany myśli jest dobra komunikacja, rozumiana nie tylko jako porozumiewanie się w sferze werbalnej, ale również umiejętność przekazywania i odczytywania komunikatów pozawerbalnych oraz słuchania

i rozumienia treści przekazu i intencji nadawcy. Wejście w edukacyjny dialog wymaga od nauczyciela taktu, zrozumienia dla swoich mniej doświadczonych rozmówców.

Troska o społeczno-kulturowy kontekst dyskursu implikuje odmienne postrzeganie środowiska, sprzyjającego nabywaniu doświadczeń społecznych. Stworzenie „wspólnoty osób uczących się”, gdzie nauczyciel rezygnuje z roli mentora na rzecz przewodnika, doradcy o postawie facylitującej, a dzieci przestają być jedynie statystami i aktywnie biorą udział w procesie nauczania-uczenia się, stanowi ogromne wyzwanie dla pedagoga. Wymaga to odpowiedniego zaaranżowania przestrzeni edukacyjnej, udostępnienia różnorodnych materiałów i pomocy dydaktycznych, a przede wszystkim odmiennego planowania i organizacji procesu edukacyjnego. Dobre przygotowanie merytoryczne i metodyczne pozwoli nauczycielowi w sposób celowy dobrać metody i formy pracy, które wyzwolą ciekawość poznawczą dzieci, pobudzą wielostronną aktywność, sprowokują do twórczego myślenia i działania. Ponadto będzie on świadomie generował sytuacje edukacyjne, w których wychowankowie będą mogli w parach lub zespołowo rozwiązywać zadania problemowe, wchodząc ze sobą w relacje oparte na współpracy i kooperacji. Znajomość procedur i uwarunkowań psychologicznych związanych z budowaniem struktur wiedzy pozwoli nauczycielowi inaczej spojrzeć na proces uczenia się i wykorzystać relacje między dziećmi dla uruchomienia tutoringu rówieśniczego. Tworzenie warunków sprzyjających wzajemnemu uczeniu się pozwoli dzieciom w sposób aktywny konstruować rozumienie świata, siebie i relacji z innymi.

Jednym z determinantów takiej interakcyjnej wymiany jest spójność grupy oparta na szacunku, wzajemnej pomocy, odczuciu przynależności do danej społeczności. W gestii nauczyciela leży zapewnienie wychowankom poczucia bezpieczeństwa, obdarzenie zaufaniem, wspieranie w uzyskiwaniu samodzielności, odkrywaniu swoich mocnych i słabych stron. Zaprojektowanie wsparcia wymaga umiejętnego stosowania metod i technik monitorowania oraz diagnozowania. Określenie aktualnego poziomu wiedzy, umiejętności dzieci oraz prezentowanych przez nie zachowań społeczno-emocjonalnych pozwoli wyznaczyć horyzonty poznania, które mieszczą się w strefie najbliższego rozwoju i adekwatnie skonstruować ofertę edukacyjną.

Wprowadzanie w świat społecznie przyjętych zasad i norm postępowania wymaga od pedagoga umiejętności demokratycznego negocjowania z pozostałymi uczestnikami procesu edukacyjnego praw, obowiązków oraz reguł funkcjonowania w przestrzeni publicznej przedszkola. Jedynym ograniczeniem jest respektowanie obszaru wolności innych osób. Pozostawienie przestrzeni wolności oznacza akceptację młodego człowieka jako jednostki autonomicznej, posiadającej własną tożsamość, która ma prawo do samostanowienia, przyjmowania odpowiedzialności za podjęte działania i samokontroli. Uwzględnienie w projektowaniu procesu edukacyjnego celów autogennych, wynikających z indywidualnych potrzeb i zainteresowań wychowanków, stopniowe delegowanie na dzieci odpowiedzialności za planowanie pracy własnej, pozostawienie swobody w decydowaniu o miejscu i czasie oraz tempie realizacji zadań, jak również wyborze osób, które będą współuczestniczyły w działaniu, świadczy o podmiotowym podejściu do edukacji małego dziecka.

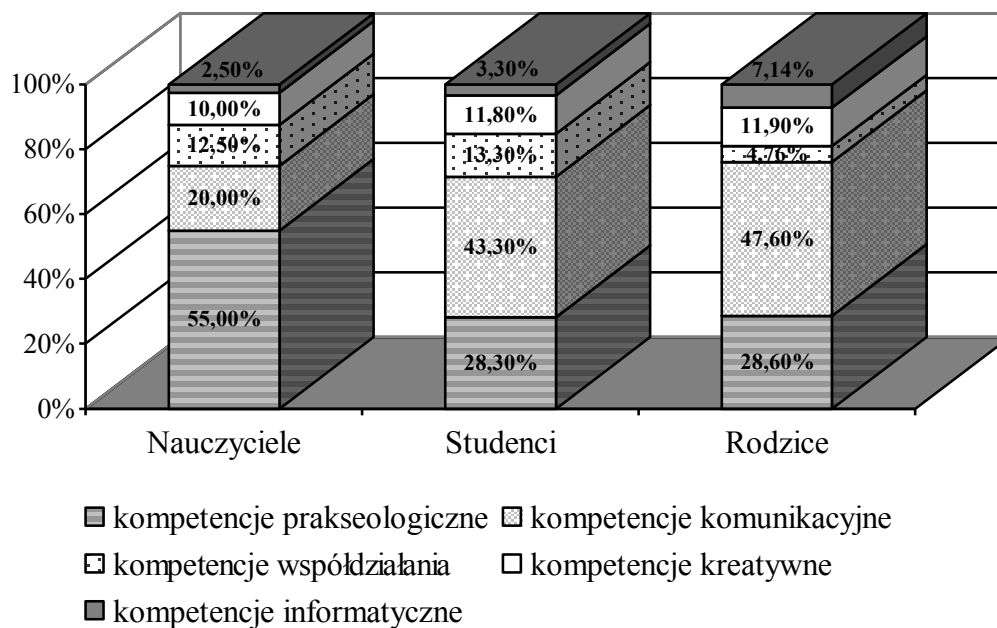
Jak wynika z podjętych rozważań, bycie nauczycielem przedszkola wymaga złożonych predyspozycji osobowościowych, mądrości życiowej i doświadczenia, które są niezbędne w spotkaniu z drugim człowiekiem. Jednak, jak zauważa R.I. Arends (1994) „Przyjazne nastawienie do dzieci, nawet umiłowanie dziecka to za mało dla nauczycieli jutra. Od nauczycieli XXI wieku będzie się żądać władania obszernym zasobem wiedzy: przedmiotowej,

pedagogicznej, społecznej i z zakresu kultury; będą oni musieli stać się refleksyjnymi, twórczymi profesjonalistami” (s.36).

2. Kompetencje nauczyciela przedszkola w świetle badań empirycznych

W roku 2009 przeprowadzono na terenie województwa kujawsko-pomorskiego badania sondażowe, których celem było wskazanie, jakimi kompetencjami powinien dysponować współczesny nauczyciel edukacji przedszkolnej. O wyrażenie opinii w tej sprawie poproszono nauczycieli – wychowawców pracujących z małymi dziećmi, studentów kierunku pedagogika o specjalności edukacja przedszkolna oraz rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola. Podstawą analizy uczyniono dane empiryczne zgromadzone na podstawie kwestionariuszy ankiet, które wypełniło 142 respondentów. Wśród nich było 40 nauczycieli, 60 studentów oraz 42 rodziców. Narzędzie diagnostyczne, skonstruowane celowo na użytek badań, zawierało pięć kategorii kompetencyjnych. Należały do nich kompetencje: prakseologiczne, komunikacyjne, współdziałania, kreatywne i informatyczne. Każda ze wskazanych kategorii została uszczegółowiona poprzez przedstawienie wiązki umiejętności, jakimi winien wykazać się nauczyciel pracujący w przedszkolu. Zadaniem respondentów było określenie w skali 5-stopniowej przydatności danej umiejętności w wypełnianiu powinności nauczycielskich.

Zgromadzony materiał badawczy poddano analizie ilościowo-jakościowej, co dało podstawy do wyprowadzenia sądów uogólniających w wymiarze diagnostycznym oraz wniosków, niosących przesłanie dla teorii i praktyki edukacyjnej. Rozkład uzyskanych wyników badań przedstawia rycina 1.

Rycina 1. Kompetencje współczesnego nauczyciela wychowania przedszkolnego w opinii nauczycieli, studentów i rodziców

Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że nauczyciele (55% badanych) najwyżej cenią sobie kompetencje prakseologiczne, wyrażające się skutecznością w planowaniu, organizowaniu, realizacji i ocenie procesu edukacyjnego. Wśród umiejętności szczególnie pożądanых w pracy z małym dzieckiem wskazywali: różnicowanie metod i form pracy, dostosowanie zadań do możliwości i potrzeb dziecka, ocenianie osiągnięć dzieci w kontekście

indywidualnego planu rozwoju, analizę oceny skuteczności własnej pracy połączoną z autoewaluacją. Podobną opinię wyraziło 28,30% studentów pedagogiki oraz 28,60% rodziców dzieci objętych edukacją przedszkolną. Oprócz wymienionych wcześniej umiejętności zaznaczyli jeszcze: planowanie pracy z dziećmi w oparciu o program nauczania i efektywne wykorzystanie czasu zajęć. Co ciekawe, wszyscy badani, na jednym z ostatnich miejsc umieścili umiejętność konstruowania autorskiego programu edukacyjnego.

Dla kandydatów na przyszłych nauczycieli oraz dla rodziców najważniejsze wśród kompetencji pedagogicznych okazały się umiejętności komunikacyjne. Takiej odpowiedzi udzieliło odpowiednio 43,30% i 47,60% badanych. Zdaniem rodziców, nauczyciele powinni przede wszystkim umieć odczytywać stany emocjonalne swoich podopiecznych oraz jasno komunikować im swoje odczucia, doznania, a także zachęcać dzieci do wyrażania własnych emocji. W dalszej kolejności, zarówno rodzice, jak i studenci, wskazali umiejętność nawiązania rozmowy z dzieckiem, posługiwanie się właściwym słownictwem zrozumiałym dla małego odbiorcy oraz umiejętność słuchania wychowanków i rozumienia ich intencji. Zastanawiające jest, dlaczego tylko 20% badanych nauczycieli uznało za priorytetowe w zawodzie nauczycielskim prezentowanie skutecznych zachowań werbalnych i pozawerbalnych w sytuacjach edukacyjnych. Czyżby realizacja schematów pedagogicznego działania zdominowała sferę relacji osobowych w przestrzeni edukacyjnej przedszkola? Zebrane opinie wyraźnie wskazują na odmienną perspektywę postrzegania edukacji przez nauczycieli-praktyków i rodziców. Pierwsi traktują proces kształcenia w kategoriach zestawu procedur, służących realizacji wymagań określonych w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego, tracąc często z pola widzenia dziecko. Drugi zaś oczekują, że ich dziecko będzie pełnoprawnym partnerem podjętego dialogu edukacyjnego. Na uwagę zasługuje fakt, iż młodzi adepci zawodu również doceniają wartość komunikacji w procesie kształcenia. Dobrze, gdyby pozostali w tym przeświadczeniu także wówczas, gdy zmieni się ich miejsce za katedrą i z roli ucznia/studenta wejdą w rolę nauczyciela.

Kolejne miejsce na liście kompetencji, jakimi powinien dysponować nauczyciel przedszkola, zajęła umiejętność współpracy ze wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w proces edukacji małego dziecka. Wskazało na nią 13,30% badanych studentów, 12,50% badanych nauczycieli i tylko 4,76% rodziców objętych badaniami. Wszyscy podkreślali umiejętne nawiązanie współpracy z rodzicami w celu nakreślenia wspólnej linii działań wspierających dziecko w realizacji zadań rozwojowych. Oprócz tego nauczyciele zwracali uwagę na umiejętność tworzenia właściwej atmosfery i korzystnych warunków dla społecznego uczenia się i wychowania poprzez uczestnictwo we wspólnocie. Jako ważne uznali zachęcanie dzieci do współpracy, a nie tylko współzawodnictwa. Zdaniem studentów, nauczyciel, posiadający kompetencje współdziałania, potrafi rozwiązywać sytuacje konfliktowe w grupie przedszkolnej, poprzez negocjacje i kompromis, a nie przymus.

Jak wynika z analizy zebranych danych empirycznych, niewielka liczba badanych doceniła wagę i znaczenie kompetencji kreatywnych nauczyciela. Opinię taką wyraziło zaledwie 10-11% osób z grup objętych badaniami. A przecież uwolnienie od zaalgorytmizowanego myślenia i standardowego działania na rzecz tworzenia przestrzeni potencjalnych możliwości i alternatywnych rozwiązań to wyzwanie dzisiejszych czasów, kierowane zarówno do nauczyciela jak i do dziecka. W codzienności edukacyjnej zachowania kreatywne powinny się przejawiać, zdaniem osób badanych, w umiejętności bieżącego dostosowywania sposobów i form pracy do zmieniającej się sytuacji pedagogicznej, wynikającej z dynamiki funkcjonowania społeczności dziecięcej oraz szeregu uwarunkowań,

mających wpływ na organizację i przebieg procesu kształcenia. Tylko nieliczni zwrócili uwagę na umiejętność kreowania autorskich pomysłów, służących tworzeniu i wzbogacaniu oferty edukacyjnej. Dla rodziców istotna jest umiejętność sprawnego i niestandardowego rozwiązywania problemów wychowawczych. I tu pojawia się pytanie o to, jak w tym kontekście należy rozumieć pojęcie „niestandardowo? Niestety, ograniczony zakres problematyki badawczej nie pozwolił na rozstrzygnięcie tej kwestii. Budujący jest fakt, że wszyscy badani dopatrują się oznak kreatywności nie tylko po stronie nauczyciela, ale również oczekują takich zachowań u dzieci. Stąd pożądana jest umiejętność wyzwalania u wychowanków samodzielności w podejmowaniu inicjatyw, odpowiedzialności oraz twórczego i krytycznego myślenia.

Najmniej wyborów wśród respondentów uzyskały kompetencje informatyczne. Tylko pojedyncze osoby w każdej z grup wskazały, iż sprawne posługiwanie się technologią informacyjną stanowi umiejętność przydatną nauczycielowi pracującemu z małym dzieckiem. Jest to tym bardziej zaskakujące, że współczesny świat jest „medialnie zorientowany”, co oznacza dominację mediów informacyjno-komunikacyjnych w środowisku społeczno-kulturowym. Naturalnym wymogiem naszych czasów jest przygotowanie młodego człowieka do funkcjonowania w tej nowej rzeczywistości, gdzie technologie informacyjne będą podstawowym źródłem samorozwoju.

Kierunek przemian w obszarze edukacji, jak również wyniki prowadzonych badań sondażowych wskazują, że trudno jednoznacznie i precyzyjnie określić kompetencje współczesnego nauczyciela małego dziecka. W tym miejscu warto się zastanowić, czy jest w ogóle taka konieczność, szczegółowego określania umiejętności nauczycielskich. Istnieje bowiem obawa, że wielość wymagań spowoduje odrealnienie obrazu nauczyciela-wychowawcy. Zatem niech miarą kompetencji nauczycielskich będzie takt i rozumienie młodego człowieka. Bowiem, jak zauważa Z. Kwieciński (1998) „poprzez takt pedagog ochrania przestrzeń dziecka, chroni to, co jest zagrożone, zapobiega bólowi, scala to, co podzielone, umacnia to, co jest dobre, uwydatnia to, co jest unikatowe, wspiera rozwój osobowy i zdolność dziecka do uczenia się” (s.65). Natomiast dzięki bezwarunkowej akceptacji młodego człowieka, zdolności empatycznego zrozumienia, możliwe będzie stworzenie przestrzeni wolności, niezbędnej dla budowania tożsamości osobistej i społecznej, w dialogu ze światem i z samym sobą.

Bibliografia:

- ARENDS R.I. 1994. *Uczymy się nauczać*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1994, ISBN 83-02-8576-6.
- BANACH C. 2001. *Kierunki i metody modernizacji edukacji nauczycielskiej*. W: *Kultura i Edukacja*, 2001, nr 1.
- CZEREPANIAK-WALCZAK M. 2006. *Pedagogika emancypacyjna*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2006, ISBN 83-60083-54-1.
- DENEK K. 1998. *O nowy kształt edukacji*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 1998, ISBN 83-905248-3-X.
- DENEK K. 2005. *Ku dobrej edukacji*. Toruń – Leszno: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2005, ISBN 83-89163-13-6.
- DUDZIKOWA M. 1994. *Kompetencje autokreacyjne – czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów pedagogicznych*. W: Kwiatkowska H. (red.) *Ewolucja tożsamości pedagogiki*. Warszawa: Wydawnictwo IKNOiT, 1994, ISBN 83-86062-25-8.
- DYLAK S. 1995. *Wizualizacja w kształceniu nauczycieli*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1995, ISBN 83-23206-73-2.
- KWIATKOWSKA H. 2005. *Tożsamość nauczycieli. Między anomią a autonomią*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2005, ISBN 83-89574-58-6.
- KWIATKOWSKI S.M. 2008. *Oczekiwanie społeczne wobec nauczycieli – w kierunku szlachetnej utopii*. W: Muchacka B. Szymański M. (red.) *Nauczyciel w świecie współczesnym*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2008, ISBN 978-83-7308-937-2.
- KWIECIŃSKI Z. 1998. *Nowe potrzeby i kierunki zmian kształcenia pedagogów i nauczycieli*. W: Paclawska K. (red.) *Tradycja i wyzwania. Edukacja, niepodległość, rozwój*. Kraków: Universitas, 1998, ISBN 83-7052-879-1.

PUŚLECKI W. 1998. Modernizacja kompetencji profesjonalnych nauczycieli edukacji początkowej. W: Adamek I. (red.) Idee i strategie edukacji nauczycieli klas I-III i przedszkoli. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1998, ISBN 83-87513-21-0.

WALOSZEK D. 2006. Pedagogika przedszkola. Metamorfoza statusu i przedmiotu badań. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2006, ISBN 83-7271-397-9.